

Jos luonnehäiriöisyyden piirteitä on meissä kaikissa, niin kannattaa-ko asiasta puhua ollenkaan?

Aivan hiljattain kuulin kerrottavan eräästä hyvin tunnetusta terapeutista, joka johonkin hiippakunnalliseen kokoukseen osallistuttuaan oli sitä mieltä, että luonnehäiriöisyyteen liittyviä asioita liioitellaan. Ongelma ei ole ollenkaan niin suuri kuin halutaan esittää, koska näitä piirteitä on meissä jokaisessa. Liekö eräänä taustatekijänä tähän tulokseen päätyemisellä se, että tuossa hiippakunnassa on meneillään poliisitutkinta eräässä seurakunnassa työpaikkakiusaamisen johdosta?

Että näitä piirteitä on meissä jokaisessa, on aivan luonnollinen asia. Tämä totuuteen perustuva väite on kuitenkin muodostunut yhdeksi suurimmista vesittäivistä tekijöistä kun tulee puhe ns. uhrien auttamisesta. Kirjoissani olen jo tuonut tämän näkökohdan esiin. Itse kukin määrittelee sairauden omalla tavallaan, ja todellisuudessa kaikki määritelmät ovat paikkansapitäviä, vaikka valottavatkin asiaa eri näkökulmasta.

Kun on puhe luonnehäiriöstä, voidaan se kuvata toteamalla, että näitä piirteitä on meissä jokaisessa, koska on kysymys ihmiselämään ja luonteeseen liittyvistä negatiivisista asioista. **Tällä alueella sairaus alkaa jonkin normaalin, jokaiseen ihmiselämään kuuluvan seikan liiallisella korostumisella.** Kysymys ei siis ole kuin ulkopuolelta tarttuneesta viruksesta, täysin ulkonaisesta vääristä vaikutuksesta. Kuvaan sitä kuin palapelinä, tai rakennuspalikoina. Ainakin entisinä aikoina lähes kaikki palapelit tai palikat olivat puuta, vaneria tai paperimassaa. Kun sitten lapset leikkivät niillä, saattoi jossakin vaiheessa kaatua jumalasi leikkipaikalle, ja harmi oli todella suuri, kun palaperin kokoaminen piti keskeyttää, sillä palat eivät mahtuneetkaan totutuille paikoilleen, koska olivat turvonnetut veden vaikutuksesta. Ainoa ulkopuolinen tekijä oli vesi, joka johti palojen koon muuttumiseen.

Aivan samalla tavoin on meidän elämämme ja persoonallisuutemme suhteen. Ulkonaisesti vaikuttavilla tekijöillä ei aina näytä olevan niinkään suurta merkitystä elämäämme, mutta kuitenkin jokin jatkuva, toistuva vaikutus toimii kuten liiallinen kosteus imukykyisissä aineissa. Itse vaikutuksen alla oleva palanen tai piirre meissä ei sinänsä näytä muuttuneen, koska se on nopean arvioinnin mukaisesti samanlainen kuin ennenkin. Aivan kuten palapelin väri ei ainakaan ensi alkuun muutu miksiäkään ja palanen näyttää aivan siltä kuin ennenkin — **ainoastaan sen koko on muuttunut**, niin ettei se enää mahdu entiselle paikalleen, tai sitten se pullistaa pois paikaltaan kaikki vieiset palaset.

Palapelit ovat myöskin yksilöllisiä ja muutokset vaihtelevat sen mukaisesti. Samoin on meidän ihmisten suhteen. Yksittäisiä asioita tai elämän osia tarkastellessa kaikki näyttää normaalilta ja entisenlaiselta, mutta kokonaisuus ei enää olekaan sama — yhdenkin palasen muuttumisen johdosta!

Tässä tulemmekin tämän nykyisen elämämme surullisimpaan yksityiskohtaan. Kaikki kehitys on tapah-

tunut niin salakavalasti, vähitellen, noudattaen nykyajan trendiä, että nyt jopa ammatti-ihmiset ovat kadottaneet kyvyn nähdä kokonaisuus. Tässä kohden pätee vanha sananlasku, ettei nähdä metsää puilta. Nähdään kyllä yksittäiset puunrungot ja pensaat, mutta ei tajuta että ollaan metsässä.

Jos ammattilainen haluaa vesittää luonnehäiriöisyyden osuutta sanomalla, että meissä kaikissa on näitä samoja piirteitä, voitaisiin toisaalta todeta, ettei tällainen ammattilainen ole ajatellut asiaa loppuun asti. Meidän pitäisi mieluummin sanoa asia tällä tavoin:

”Luonnehäiriöisyydessä jokaisessa ihmisessä ilmenevät negatiiviset asiat ovat saaneet kohtuuttoman mittakaavan. Kun jokin väärän ominaisuuden ulottuvuus aiheuttaa kärsimystä läheisyydessä olevissa ihmisissä, voidaan oikeutetusti jo puhua sairaudesta, tai ihmiselämää tuhoavasta filosofiasta.”

Pastori Raimo Mäkelä on kirjassaan määritellyt psykopaatin eli luonnehäiriöisen persoonan tuomalla esiin valtavan määrän hänen ominaisuuksiaan. Monelle se ei kuitenkaan riitä, etenkin kun kaikkia noita piirteitä on meissä jokaisessa. Missä vaiheessa joku sitten on luonnehäiriöinen ja kuinka monta piirrettä siihen tarvitaan? Meidän maassamme sitä ei vielä ole määritelty, mutta amerikkalaiset ovat luoneet testin sitä varten.

Me kuitenkin lähdemme hiukan eri näkökannalta, puhuen silti täysin samasta asiasta. Me haluamme määritellä näitä asioita nimenomaan siltä kannalta, mitä tällaisen ihmisen lähellä oleva joutuu kokemaan ja mitä kaikki vaikuttaa hänen elämäänsä. **Eli siis mitaamme ja määrittelemme luonnehäiriötä ympäristön kokeman kärsimyksen ja ahdistuksen perusteella.**

Jos ylipäätään puhumme uhreista ja kärsimyksestä, tulisi jo sen kertoa jotakin jokaiselle meistä. On helppo määritellä ahdistusta tuottava henkilö ja sitten pestä kätensä viattomuudessa: ”Minä olen nyt palvelut tätä asiaa, ja olen tehnyt parhaani paljastamalla kaikki vääryydet!” Mutta kuka paljastaa ihmisten kokeman ahdistuksen, joka useissa tapauksissa johtaa jopa totaaliseen itsetuhoisuuteen?

Jos perheenjäsenet tai työtoverit kärsivät siinä määrin, että ajautuvat ensin psykosomaattisiin sairauksiin ja sen seurauksena somaattisiin sairauksiin, niin voimmeko sulkea silmämme siltä ahdistukselta, josta nyt ikään kuin jäävuoren huippu on tullut näkyviin? Emme voi sanoa, että on kysymys yksittäisten ihmisten erioikeuksista toteuttaa itseään. Perhe-elämässä jokainen normaalisti ajatteleva ihminen käsittää, että hän on luopunut liiton solmimisen yhteydessä monista niistä oikeuksista, mitä hänellä oli yksinäisenä ollessaan. Samoin jokaisen normaalisti ajattelevan työntekijän tulisi käsittää, että ollessaan itsenäinen yrittäjä, hänellä oli paljon sellaisia oikeuksia, mitä hänellä ei nyt enää ole, toimiessaan aivan uudenaikaisessa työpaikassa, vieraan palveluksessa.

Pienimmätkin poikkeamat yhteisistä pelisäännöistä johtavat jonkinasteisiin vaikeuksiin. Mikä sitten riittää tuottamaan ahdistusta toiselle ihmiselle, on niin vaihtelevaa, ettemme voi sitä ryhtyä määrittelemään. Jos joku voi huonosti toisen käytöksen johdosta, tulisi asia selvittää yksityiskohtaisesti. Missä toinen kärsii, siinä toinen saattaa kohauttaa olkapäitään ja olla täysin välinpitämätön.

Pelisäännöt ovat yksi keino määrittää luonnehäiriöisyyden / psykopatian aiheuttamia ongelmia. Olemme jo puhuneet niistä kirjassamme. Yksi merkittävä seikka puhuessamme näistä asioista on se, että näihin pelisääntöihin vaikuttaa hyvin laajasti se yhä selvemmäksi tuleva tosiasia, että vaikka luonnehäiriöinen ei aivan konkreettisesti rikkoisi sovittuja pelisääntöjä vastaan, hän kuitenkin toteuttaa niitä omien näkemystensä mukaisesti. Hän ikään kuin väkisin suurella vararalla iskee kastuneet ja vääränkokoiset palaset paikalleen, välittämättä kokonaisuuden harmonian rikoutumisesta. Hän on ilmeisestikin täysin kykenemätön näkemään kokonaisuutta. Hän näkee vain ne seikat, jotka juuri sillä hetkellä palvelevat hänen asiaansa. **Hänellä on suuri päämäärä, jota hän pyrkii toteuttamaan, kaihtamatta mitään keinoja.** Hän on eräänlainen jesuiitta, jolla tarkoitus pyhittää keinot. Auton ratissa hän on tietoinen oikeuksistaan, eikä ole kovinkaan kiinnostunut siitä, mitä kulman tai mutkan takaa tulee hänen eteensä.

Keskusteltuani nyt niin monien uhrien kanssa, on tullut entistäkin selvemmäksi se, mikä aikaansaa niin suurta ahdistusta ja neuvottomuutta uhreissa. He käyvät tietynasteista keskustelua puolisoitensa, omaistensa tai työtovereittensa kanssa, ja syntyy eräänlainen vuorovaikutus. Mutta tämä vuorovaikutus on se seikka, joka on todella ongelmallinen asia useimpien elämässä. Sitä ei ehkä tulisi ollenkaan kutsua vuorovaikutukseksi, mutta sen huomaa vasta vuosien kuluttua, usein liian myöhään. **Se mitä on luultu vuorovaikutukseksi, on enemmänkin ollut yksisuuntaista aivopesua häiriintyneen ihmisen puolelta.**

Mitä on aivopesu? Sitä emme ole kykeneviä määrittelemään tässä yhteydessä, mutta yksi piirre siinä on se, että sanoille ja asioille annetaan jokin aivan muu merkitys, kuin mikä niillä on normaalissa kanssakäymisessä ihmisten kanssa. Miksi asioiden selvittäminen tuntuu aivan mahdottomalta luonnehäiriöisen kanssa? Miksi moni voi sanoa, että kymmenen, kahdenkymmenen, kolmenkymmenen vuoden jälkeen hänen täytyy todeta, ettei oikeastaan mitään asiaa milloinkaan selvitetty sellaisella tavalla, että hän olisi ollut siihen tyytyväinen? Miksi moni voi sanoa, että puoliso tai työtoveri on hänelle täysi arvoitus siitä huolimatta, että yhteistä taivalta on takana jopa kymmeniä vuosia?

Mikä on vastaus tähän käsittämättömältä tuntuvaan ongelmaan? Miksi jopa ammatti-ihmiset ovat ymmällään, kun saavat niin ristiriitaista tietoa? Siksi, että luonnehäiriöisellä ihmisellä on aivan oma ajattelutapansa ja maailmansa, missä sanoilla ja asioilla on aivan eri merkitys kuin mitä heidän lähipiirillään on. Näyttää siltä kuin puhuttaisiin samasta asiasta, käytetään samoja sanoja ja käsitteitä, mutta luonnehäiriöi-

nen / psykopaatti ajattelee jotakin aivan muuta kuin keskustelukumppaninsa.

Nyt voisi joku jälleen kerran sanoa, että näinhän on hyvin usein ihmiselämässä. Yhteisymmärrystä ei synny, vaikka käytetään samoja sanoja ja käsitteitä. Mutta olemme nyt hyvin vaarallisella alueella. Puhumme samankaltaisista asioista, mutta kahden välillä saattaa olla kysymys elämästä ja kuolemasta. Normaalielämässä erimielisyydet ja käsityserot ovat normaalia, mutta jos toisissa olosuhteissa ihminen tuntee katoavansa jonnekin käsittämättömään, olemattomuuden maailmaan, jatkuvan ja toistuvan halveksinnan ja väheksynnän johdosta, tulisi jokaisen normaalisti ajattelevan ihmisen käsittää tämä ero.

Ihmiset ovat tottumusten orjia. Tietynlaiset käsitysmallit ovat juurtuneet moneen niin lujasti, ettei niitä vähällä muuteta. Tarjosin aikanaan erälle lehdelle mahdollisuutta kirjoittaa yhdistyksestämme ja kirjastamme. Aluksi toimittaja tuntui olevan kiinnostunut asiasta, mutta törmättyään lehtisessämme sanaan ”autismi”, tokaisi hän hyvin yksioikoisesti: ”Mitä tekemistä muka autismilla on luonnehäiriön kanssa?” Siihen kaatui yhteistyömme.

Kuinkahan monta vuotta kuluu, ennen kuin vähänkin yleisemmin uskotaan, että luonnehäiriön lähipiirissä elävät ihmiset, ainakin lähimmät, hyvin usein ajautuvat niin suureen henkiseen hätään, että he ikään kuin kaikkoavat kehostaan ja kokevat jonkin asteista ”autismia”. Tämä asia sisältyy niin monen ihmisen kertomukseen, että se on pakko uskoa. Usein riittää se, kun seuraa ihmisen olemusta, katsetta, ruumiin liikkeitä ja asentoa. He ovat kokeneet niin kovia pettymyksiä elämässään, että ovat kadottaneet jossakin määrin kosketuksen nykyhetkeen ja elämään. Heitä ikään kuin pitää huhuilla esiin jostakin kaukaisuudesta. Osa heistä on näkyvässä, kosketeltavissa, mutta herkin, sisäisin osa heitä on piilossa, koska he eivät enää tiedä keneen voi luottaa ja keneen ei.

Miten ns. uhreja voidaan auttaa?

Varovaisimmankin arvion perusteella uhreja on kymmeniä tuhansia (todellisuudessa kai yli 100 000?). Aivan kuten jokainen ihminen on erilainen, samoin tapaukset ovat hyvinkin erilaisia persoonallisuuksista ja tilanteista johtuen. Onnettomuuspaikalla äänekkäin uhri saa suurimman huomion ja myötätunnon, ja maallikkoauttaja kuvittelee tämän olevan suurimman avun tarpeessa. Suurimmassa hädässä on kuitenkin useimmiten se, joka makaa paikallaan liikkumatta ja hiljaa. Tällä alueella ammattilainen osaa asiansa ja tekee juuri niin kuin pitääkin.

Kun tulee kysymys henkisestä kärsimyksestä ja hädästä, on asia hieman toinen. Mielestäni tuo onnettomuuspaikkakuvaus on mitä selvittävin ajattellessamme käsittelemäämme ongelmaa. Kolaripaikalla on kysymys ilmiselvistä asioista, joita ammattilainen on joutunut kohtaamaan jatkuvasti ja hänet on koulutettu selviämään niistä.

Muutamien viimeaikaisten tapausten johdosta olen tullut murheellisiin johtopäätelmiin, joista tavallaan olemme jo puhuneet kirjoituksissamme. Sanoinkin viimeisessä vertaisryhmässämme hiukan leikiten: ”Meillä on usein ongelmana se, että me odotamme liian kauan, niin että kun lähemme hakemaan apua, olemme jo puolihulluja ja puhumme niin kiihtyneesti, että meidät itsemme leimataan hulluiksi!”

Ammatti-ihminen luokittelee potilaansa tiettyjen kriteerien mukaisesti. Jos hänen eteensä tulee ns. uhri hyvin kiihtyneessä tilassa, puhuen usein melko uskottomalta tuntuvia asioita, on hyvinkin ymmärrettävää, että hän ainakin ensi alkuun luokittelee potilaansa epävakaiseksi tai jopa psykoottiseksi. Onhan lääkärikin vain ihminen, joka määrittelee toista ihmistä. Onko ihminen sitten määriteltävissä yhden tai kahden potilaskäynnin aikana, siitä voimme olla hyvin montaa mieltä. Joku viisas on sanonut, että jokainen ihminen on kuin pieni yksityinen maailmankaikkeus — kuka pystyisi määrittelemään sen?

Kun siis on kysymys näin ongelmallisesta asiasta, on avunsaantikin ongelmallista. Niin kuin usein on jo todettu, ymmärtää näitä asioita vain sellainen, joka hyvin läheisesti on ollut tekemisissä niiden kanssa. Niinpä on mitä suurin merkitys vertaisryhmätoiminnalla, missä samanlaisia asioita kokeneet kokoontuvat ja pohtivat näitä asioita.